

Юрій Іванов

д.е.н., професор, головний науковий співробітник Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України, професор кафедри митної справи ХНЕУ ім. Семена Кузнеця, yuriy.ivanov.ua@gmail.com,

Влада Карпова

к.е.н., доцент кафедри митної справи ХНЕУ ім. Семена Кузнеця, старший науковий співробітник відділу податкової системи НДФІ ДННУ "Академія фінансового управління", vladavika@gmail.com

ПОДАТКОВА ПІДТРИМКА ТА СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДРОДЖЕННЯ

TAX SUPPORT AND TAX INCENTIVE OF ENTREPRENEURSHIP DURING MARTIAL LAW AND POST-WAR REVIVAL PERIODS

Анотація. Досліджено проблематику преференційної податкової політики в сфері підтримки та стимулювання розвитку підприємництва в Україні з урахуванням сучасних та перспективних викликів.

Abstract. The issue of preferential tax policy in the field of support and incentive of entrepreneurship in Ukraine is studied, in context of current and future challenges.

Ефективне управління економікою країни в період активних воєнних дій та широкомасштабної агресії висуває особливі вимоги до всіх складових механізму державного регулювання економіки, і в першу чергу, до податкової політики. Відповіддю на виклики, що виникають в цій сфері, є зміни в оподаткуванні, внесені протягом березня-травня 2022 року, проте реформування податкової політики здійснюється виключно емпіричним шляхом, без ґрунтового теоретико-методологічного забезпечення цих змін. Це становище пов'язане не тільки з унікальністю сучасного моменту історії України, але й з дуже стислим періодом часу з моменту початку агресії. Разом з тим вже з'являються певні результати досліджень щодо ідеології, напрямків та послідовності реформування, в тому числі й з позицій створення умов для поточного та перспективного розвитку підприємництва в Україні [1-4].

Метою цього дослідження є обґрунтування періодизації, визначення сутності та специфічних особливостей окремих етапів реформування податкової політики, а також забезпечення їх наступності в контексті підтримки та розвитку підприємницької діяльності в Україні.

Переважає більшість фахівців зауважують про необхідність розмежування податкової політики під час активної фази військових дій та в повоєнний період, проте теза про необхідність податкової реформи після завершення війни [4], на наш погляд є дискусійною з

огляду на те, що база й передумови для повоєнного реформування податкової політики мають бути закладені ще в період дії воєнного стану. Тобто, більш коректним є розуміння цих етапів як складових одного процесу реформування, а не як різних податкових реформ. Обидва етапи органічно зв'язані між собою, хоча й відрізняються за переважною більшістю ключових ознак (табл. 1).

За характером преференційної політики перший (воєнний) етап концентрований на забезпеченні відносно широкої податкової підтримки, тобто спрямований на пом'якшення та нівелювання негативних наслідків війни для населення та бізнесу. На етапі повоєнного відродження здійснюватиметься переорієнтація податкової політики з широкої податкової підтримки на податкове стимулювання, сфокусоване на визначених пріоритетах, з елементами «точкової» податкової підтримки.

Еволюція характеру податкової політики обумовлює й динаміку пріоритетності функцій податків: На першому етапі пріоритет явно віддається регулюючій функції, а фіскальна розглядається крізь призму забезпечення мінімально прийнятних бюджетних надходжень. На другому етапі має бути забезпечене збільшення ролі фіскальної функції за умови фокусування податкового регулювання на стимулюванні розвитку пріоритетних видів підприємницької діяльності та секторів національної економіки. Разом з тим, фіскалізація податкової політики за певних умов може стати можливою та необхідною вже на першому етапі, про що наголошує Д. Гетьманцев [1]

Таблиця 1.

Відмінні риси та характерні особливості преференційної податкової політики в період воєнного стану та післявоєнного відродження

Сфера відмінностей	Період	
	Воєнний стан	Післявоєнне відродження
Характер преференційної податкової політики	Широка податкова підтримка	Цільове податкове стимулювання з елементами податкової підтримки
Співвідношення функцій податків	Явний пріоритет регулюючої функції податків за рахунок відтиснення на другий план фіскальної функції	Підсилення ролі фіскальної функції при фокусуванні регулюючої функції на пріоритетних напрямках
Ступінь активності	Реактивна	Проактивна
Пріоритетні напрями преференційної політики	Підтримка зайнятості населення, в т.ч. переміщених осіб	Стимулювання створення нових робочих місць
	Зменшення податкового навантаження	Стимулювання інвестиційної активності
	Забезпечення доступності товарів критичного імпорту	Стимулювання широкого впровадження інновацій
	Зменшення витрат на залучення й використання благодійної допомоги	Стимулювання створення та розвитку експортоорієнтованих виробництв

	Підтримка релокації підприємств	Стимулювання структурної перебудови національної економіки
Часові обмеження	Чітко обмежено встановлюваним в державі періодом воєнного стану	Чітких часових обмежень немає, окремі заходи починають реалізовуватися в межах попереднього етапу
Рівень мобільності	Необхідність оперативного регулювання та коригування прийнятих рішень	Період застосування інструментів податкової політики - достатньо тривалий, що дозволяє суб'єктам підприємництва отримати довгострокові ефекти.

За ступенем активності податкова політика в період дії воєнного стану є реактивною, тобто має відповідати на виклики, що з'являються, а на другому етапі за допомогою інструментів податкового регулювання здійснюється перехід до проактивної політики, тобто податковими засобами забезпечується формування умов для розвитку за встановленими пріоритетними напрямками.

Аналіз можливих напрямів податкової політики на двох етапах суттєво різняться, ці відмінності обумовлені різними загальноекономічними завданнями етапів. Проте один з визначених пріоритетів зберігається. Це стосується вирішення проблеми зайнятості населення. На першому етапі йдеться про податкову підтримку ефективної зайнятості населення, що обумовлене закриттям підприємств в районах ведення бойових дій, внутрішньою міграцією та релокацією підприємств. Впродовж періоду повоєнного відновлення ця ж проблема постає вже в дещо іншому ракурсі – стимулювання створення нових робочих місць: по-перше, забезпечує трудовими ресурсами структурну перебудову національної економіки, а по-друге – сприяє зростанню продуктивності праці, оскільки нові робочі місця мають більш високий рівень технічного забезпечення.

Якщо перший з етапів сучасного реформування податкової політики має чітко виражені межі застосування, які відповідають моменту введення та скасування воєнного стану, то стосовно другого етапу така чіткість відсутня. Справа в тім, що застосування конкретних інструментів податкової політики може започатковуватися ще до офіційного завершення воєнного стану, а кінцевий термін їх застосування визначається не конкретною датою, а їх результативністю та ступенем виконання відповідних завдань економічного розвитку.

Два етапи, що розглядаються, суттєво відрізняються за рівнем мобільності реалізації заходів податкової політики. Перший етап – містить переважно оперативно-тактичні інструменти протидії проблемам, що з'являються. На відміну від цього, заходи другого етапу орієнтовані на тривалий період застосування, що обумовлено специфікою встановлених пріоритетних напрямів (перш за все, стимулювання інвестиційної діяльності). В певному сенсі преференційна політика цього етапу набуває стратегічного характеру.

Таким чином, еволюція податкової політики в найближчому майбутньому включатиме два етапи, які суттєво відрізняються один від одного за сутністю, напрямками, часовими

обмеженнями, характером, співвідношенням функцій податків. Конкретні заходи в сфері податкової політики мають забезпечувати динамічний баланс між регулюючою та фіскальною функцією оподаткування з пріоритетом підтримки та розвитку підприємництва.

Література

1. Гетманцев пояснив, які податки можуть повернути під час війни URL: <https://glavcom.ua/economics/finances/getmancev-poynasniv-yaki-podatki-mozhut-povernuti-pid-chas-viyni-846559.html> (дата звернення: 24.05.2022).

2. Marchenko S. It will be hard for Ukraine's economy to sustain a long war. The Economist <https://www.economist.com/europe/it-will-be-hard-for-ukraines-economy-to-sustain-a-long-war/21809222> (дата звернення: 19.05.2022).

3. Тимофій Милованов - про бізнес та шляхи відновлення України в умовах воєнного стану. URL: <https://budni.rabota.ua/ua/news/timofiy-milovanov-pro-biznes-ta-shlyahi-vidnovlennya-ukrayini-v-umovah-voennogo-stanu> (дата звернення: 23.05.2022).

4. Швабій К. Податки під час війни та після. URL: https://lb.ua/blog/kostiantyn_shvabii/517086_podatki_pid_chas_viyni_pislya.html (дата звернення: 24.05.2022).

УДК: 336.2

Юлія Касперович

к.е.н., старша наукова співробітниця відділу економічної стратегії

Центру економічних та соціальних досліджень,

Національний інститут стратегічних досліджень,

yuliia.kasperovych@gmail.com

ТРАНСФОРМАЦІЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

TRANSFORMATION OF THE SIMPLIFIED TAXATION SYSTEM IN CONDITIONS OF WARTIME

Анотація. Узагальнено та систематизовано трансформацію спрощеної системи оподаткування під час воєнного стану в Україні. Досліджено хронологію та основні проблеми такої трансформації. Надано рекомендації щодо подальшого розвитку спрощеної системи оподаткування.

Abstract. The transformation of the simplified taxation system during martial law in Ukraine is generalized and systematized. The chronology and main problems of such transformation are investigated. Recommendations for further development of the simplified taxation system are given.

Війна РФ проти України щодня завдає тяжких людських та економічних втрат. З метою підтримки підприємництва держава вжила безпрецедентних заходів податкової політики. Ще